

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Оцінка фінансової стійкості та платоспроможності
та напрями їх забезпечення»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Фурса В. В.

Полтава - 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1. Економічна сутність фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.....	7
1.2. Особливості оцінки фінансової стійкості та платоспроможності сільськогосподарських підприємств.....	14
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ.....	19
2.1. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства.....	19
2.2. Аналітична оцінка фінансової стійкості підприємства.....	30
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	39
3.1. Управління фінансовою стійкістю та платоспроможністю підприємства...39	
3.2. Забезпечення фінансової стійкості та підвищення платоспроможності сільськогосподарських підприємств.....	45
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми. Більшість вітчизняних підприємств в Україні наразі відчувають фінансові труднощі, спричинені як зовнішніми, так і внутрішніми факторами (політичною нестабільністю, недосконалістю законодавчої бази, спадом виробництва), так і внутрішніми (нерациональне витрачання коштів, відсутність маркетингу, недосконалість фінансового менеджменту, невідповідність фінансових потоків). Комплекс зазначених проблем зумовлює необхідність постійного аналізу фінансової стійкості з метою створення захисного комплексу залежно від виявлених факторів та інтенсивності їх впливу.

Управління платоспроможністю та фінансовою стійкістю підприємства є важливим функціональним напрямом системи фінансового менеджменту, який досить тісно пов'язаний з іншими системами управління. Безумовно, управління платоспроможністю та фінансовою стійкістю органічно входить в систему управління доходами і витратами, структурою капіталу та іншими аспектами діяльності суб'єкта господарювання. Значущість даного питання підіймається через необхідність виходу на ринки з конкурентоспроможною продукцією, а це можливо за умови інноваційного спрямування діяльності підприємства.

Дослідженням питань управління фінансової стійкості та платоспроможності суб'єктів господарювання приділялася увага у статтях та монографіях вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як М. А. Абрютіна, О. Я. Базилінська, М. Д. Білик, О. І. Бланк, А. А. Мазаракі, О. А. Мельник, Ю. М. Тютюнник, В. Д. Чумак та ін. Однак, пропозиції вчених з приводу визначень «фінансова стійкість» та «платоспроможність» зводяться, здебільшого, до визначення окремих елементів фінансового стану підприємства,

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт

кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є оцінка аналізу фінансової стійкості та платоспроможності сільськогосподарського підприємства та управління ними.

Виходячи з мети кваліфікаційної роботи, були поставлені такі завдання: розглянути економічну сутність фінансової стійкості та платоспроможності підприємства; дослідити методику аналізу фінансової стійкості та платоспроможності сільськогосподарського підприємства; проаналізувати фінансовий стан ХХХ; оцінити основні показники аналізу фінансової стійкості та платоспроможності; розробити напрями управління фінансовою стійкістю та платоспроможністю сільськогосподарського підприємства.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є оцінка фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів удосконалення аналізу фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи використовувались такі методи дослідження, як системний аналіз (систематизація показників фінансової стійкості та платоспроможності), розрахунковий метод (здійснення фінансово-економічної характеристики ХХХ), порівняння (співставлення показників діяльності досліджуваного підприємства з нормативними значеннями), аналіз відносних показників (у процесі аналізу фінансової стійкості та платоспроможності підприємства).

Інформаційна база. Інформаційною базою дослідження були законодавчі акти України, праці вітчизняних та зарубіжних вчених та дані фінансової звітності ХХХ та інформаційні ресурси мережі Internet.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів.

Основні результати, що становлять наукову новизну та отримані у ході вирішення завдань, поставлених у роботі, полягають у наступному: узагальнено теоретичні основи щодо поняття фінансової стійкості та платоспроможності суб'єкта господарювання; розроблено та запропоновано заходи щодо удосконалення управління фінансовою стійкістю та платоспроможністю підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці для підприємства практичних рекомендацій з підвищення ефективності аналізу та управління фінансовою стійкістю та платоспроможністю, що опубліковані у наукових виданнях та обговорені на науково-практичних конференціях.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійним науковим дослідженням. Наукові результати, висновки і пропозиції, викладені у кваліфікаційній роботі та публікаціях, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи та результати досліджень доповідались, обговорювались й одержали схвалення на 5 конференціях, зокрема: IX Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики» (м. Полтава, 10 листопада 2021 р.); IV International Scientific-Theoretical Conference «Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives» (м. Вільнюс, 11 листопада 2021 р.) та ін.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 5 наукових праць загальним обсягом 0,67 ум. др. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Основний зміст викладено на сторінках друкованого тексту. Робота містить 26 таблиць, 1 рисунок і 13 додатків. Список використаних джерел налічує 62 джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ СТІКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність фінансової стійкості та платоспроможності підприємства

Фінансова стійкість та платоспроможність діяльності підприємств є найбільш поширеними поняттями у фінансовій науці та найпопулярнішими аспектами фінансового аналізу підприємства. Переважна більшість зарубіжних та вітчизняних авторів підручників, навчальних матеріалів, економічного та фінансового аналізу, а також публікації у різних фахових журналах розкривають сутність стійкості та платоспроможності підприємства.

Оскільки суб'єкти господарювання відіграють важливу роль у функціонуванні суспільства, для кожного з них важливо досягти сталого розвитку, що в кінцевому підсумку гарантує підтримку сталого розвитку економіки країни в цілому. Для забезпечення фінансово стабільної та прибуткової роботи підприємств необхідно скласти ґрунтовний поетапний план стратегії розвитку підприємства шляхом вибору оптимальної стратегії. На сучасному етапі розвитку економіки України аспекти фінансової стійкості галузі розроблені недостатньо, їх уявлення суперечливі, серед науковців існують великі розбіжності щодо сутності фінансової стійкості. Відсутній чіткий напрямок та програма підвищення фінансової стійкості підприємства з метою поліпшення фінансового стану.

На сьогодні існує багато визначень платоспроможності підприємства. Здебільшого вчені пов'язують це поняття із здатністю розраховуватись за наявними зобов'язаннями. Так, М. Бердар під платоспроможністю розуміє можливість покривати власні зобов'язання [5].

В. Іващенко та М. Болюх тлумачать платоспроможність у ролі показника фінансової стійкості підприємства [20]. Ототожнюють фінансову стійкість із платоспроможністю й інші вчені, як то І. Зятковський та І. Макарчук. [19; 31].

Зокрема, В.О. Подольська вважає, що фінансова стійкість підприємства – здатність підприємства відповідати за своїми зобов'язаннями і збільшувати власний фінансовий потенціал, результат його теперішнього, інвестиційного, фінансового розвитку [61].

На наш погляд, така думка є хибною тому, що ці поняття характеризують різні позиції загального стану підприємства. Якщо платоспроможність є зовнішнім проявом фінансового стану бізнесу, то фінансова стійкість є внутрішнім аспектом, пов'язаним із загальною фінансовою структурою організації, яка відображається в рівновазі грошових потоків і товарних потоків, доходів і витрат, а також як джерело формування коштів в довгострокових періодах.

А. Мазаракі, Л. Лігоненко та Н. Ушакова дають загальне визначення платоспроможності, яка, відповідно до цього розділу, включає співвідношення між витратами та доходами підприємства для забезпечення можливості фінансування постійної чи тимчасової діяльності та виконання зобов'язань [29].

На нашу думку, О. Непочатенко надає одне з найбільш точних визначень платоспроможності, згідно якого - це здатність своєчасно оплачувати поточні строкові зобов'язання наявними грошовими коштами [36].

На думку більшості авторів, під платоспроможністю підприємства розуміють наявність коштів або їх еквівалентів, яких було б достатньо для негайного погашення боргів. Враховуючи це, основним підтвердженням платоспроможності може бути: наявність на рахунку підприємства коштів, достатніх для здійснення платежу; відсутність простроченої заборгованості кредиторам. Водночас ліквідність підприємства формує його платоспроможність, якщо у складі поточних оборотних активів є високоліквідні елементи. Таким

чином, господарство має залежність від дебіторської заборгованості неплатоспроможних клієнтів, а більшість резервів не відповідають вимогам ринку, в той же час, суб'єкт підприємництва може мати високі значення ліквідності, але водночас бути майже неплатоспроможними. З іншого боку, наявність у підприємства коштів, достатніх для оплати поточних платежів сьогодні, зовсім не гарантує його платоспроможності в майбутньому, а отже і ліквідності. Пояснюючи різницю між двома категоріями, зазначимо, що ліквідність підприємства характеризується динамікою фінансових потоків, а платоспроможність визначається динамікою грошових потоків. Окрім того, зазначимо, що більшість науковців поєднують платоспроможність зі здатністю підприємства розраховуватися за своїми короткостроковими зобов'язаннями, але існують і протилежні погляди на це поняття, коли платоспроможність визначається як здатність господарства розраховуватися за довгостроковими зобов'язаннями, а здатність виконувати короткострокові називається ліквідністю.

До основними чинниками, що мають вплив на погіршення фінансової незалежності підприємства, є недодержання «золотого правила фінансування» діяльності суб'єкта, збільшення вартості запозичень у всіх формах підприємства, збільшення боргу, подорожчання кредитів, існування заставного капіталу та інші.

Платоспроможність підприємств на мікроекономічному рівні означає здатність юридичної особи чи індивідуального підприємця здійснювати необхідні платежі. Вони, у свою чергу, можуть бути реалізовані за рахунок власних або позикових коштів для задоволення потреб усіх можливих контрагентів, у тому числі зобов'язань перед працівниками, а також державних потреб. Таке трактування терміну вимагає як внутрішніх, так і зовнішніх розрахунків для підприємства. Спираючись на наведений вище аналіз, визначимо різницю між явищами ліквідності та платоспроможності: платоспроможність підприємства обумовлюється наявністю оборотних активів у грошовій або іншій

високоліквідній формі; ліквідність визначається розміром і складом оборотних активів суб'єкта; стан платоспроможності більш динамічний, ніж стан ліквідності; ліквідність дає змогу охарактеризувати теперішній стан та перспективи підприємства; платоспроможність характеризує поточну ситуацію; фінансовий потік визначає ліквідність, а грошовий потік характеризує платоспроможність. Діяльність підприємства залежить від різноманітних чинників, тому платоспроможність також піддається впливу багатьох факторів, як загальноекономічних, так і мікроекономічних. У результаті чого, можна виділити ряд критеріїв класифікації чинників впливу на фінансову стійкість та платоспроможність підприємства, які представлено в табл. 1.1. [34].

Таблиця 1.1

Чинники впливу на фінансову стійкість і платоспроможність підприємства

Ознака класифікації чинників	Види чинників
За місцем виникнення	внутрішні
	зовнішні
За масштабом впливу	одноосібні
	багатоосібні
За структурою	прості
	складні
За можливістю прогнозування	прогнозовані
	умовно прогнозовані
За важливістю результату	основні
	другорядні
За ступенем впливу на діяльність підприємства	позитивні
	негативні
За часом	короткочасні
	періодичні
	постійні
За ймовірністю реалізації	високі
	середні
	малі

Даючи оцінку фінансового стану підприємства з урахуванням впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища слід враховувати, що вони можуть здійснювати як позитивний, так і негативний вплив. До внутрішніх відносять ті фактори, що визначають ефективність роботи підприємства і є резервами покращення фінансового стану організації: склад та структура товарів та послуг, що випускаються; величина капіталу підприємства; структура та розмір витрат виробництва та їх динаміка; стан майна підприємства та його матеріальних активів, що включають резерви та запаси [24].

Внутрішні фактори платоспроможності поділяються на наступні групи: організаційно-управлінські; виробничі; фінансові.

До організаційно-управлінських відносяться фактори загального, організаційного характеру, що мають вплив на всі рівні підприємства. Це галузева приналежність і пов'язані з нею характеристики, ефективність і якість управління підприємством, його ділова репутація, інвестиційна та інноваційна активність, спеціалізація виробництва, обрана облікова політика, платіжні і розрахункові фактори, стратегія і тактика управління ресурсами, тощо. Дана група факторів визначає основні напрямки, мети і стратегію діяльності підприємства, забезпечує його конкурентоздатність.

Вплив факторів виробництва пов'язаний з основною діяльністю суб'єкта-власника і виявляється в його характеристиках, у процесі формування собівартості, у конкурентоспроможності продукції, наявності споживчого попиту на неї. Групу виробничих факторів складають такі основні елементи: склад, технічний стан, фізичний і моральний знос засобів, використання інноваційних технологій, тривалість виробничих (постачально-збутових) циклів, ритмічність виробництва, його собівартість, рівень, склад і структура витрат, обсяг і структура ресурсів та їх оборотність, середня продуктивність праці, кваліфікація персоналу тощо.

Фінансові фактори включають вибір моделі управління фінансовими ресурсами для забезпечення належного функціонування підприємства та платоспроможності, що проявляється в достатньому рівні прибутковості. Вважаємо, що до цієї групи слід додати: вибір системи оплати праці, яка сприятиме поліпшенню фінансових результатів підприємства як чинника зростання зацікавленості в результатах праці; вибір оптимальної системи оподаткування. Ця група факторів являє собою основу з точки зору впливу на платоспроможність підприємств [57].

Стосовно розглянутої економічної категорії саме ці чинники мають першочергове значення, а вплив більшості інших факторів на платоспроможність конкретних підприємств проявляється саме через фінансові чинники, у вигляді зміни їх кількісного вираження та, насамперед через фінансові показники (коефіцієнти абсолютної ліквідності, коефіцієнт загального покриття, забезпеченості власними оборотними коштами, неплатоспроможності тощо). Слід враховувати, що внутрішні фактори, що впливають на фінансовий стан і платоспроможність, можуть негативно впливати на зовнішнє середовище (наприклад, збої у виробничо-технологічних процесах), а зовнішні фактори можуть негативно впливати на внутрішні процеси (наприклад, зміна політичного курсу, законодавчі проблеми).

Вплив зовнішніх факторів визначається загальною макроекономічною ситуацією в країні, їх виникнення безпосередньо не має зв'язку з діяльністю підприємства. Часто зовнішні чинники впливають не безпосередньо на фінансову стійкість підприємства, а опосередковано через вплив внутрішніх факторів. Залежно від етапу розвитку економіки країни будуть відрізнятися такі показники, як темпи зростання ВВП, рівень доходів і прибутковість підприємств. Тому в стадії кризи платоспроможність суб'єкта господарювання знижується, що негативно позначається на фінансовій стійкості. Також у такий період

посилюється вплив інфляції на розмір прибутку підприємства, що призводить до зменшення фінансових ресурсів та викликає зниження фінансової стійкості.

До групи зовнішніх факторів, що впливають на платоспроможність, входять незалежні від діяльності організації фактори наведені в табл. 1.2. [25].

Таблиця 1.2

Зовнішні фактори впливу на платоспроможність та фінансову стійкість суб'єкта господарювання

Зовнішні фактори впливу
1. Положення підприємства на ринку
2. Можливий потенціал ділової співпраці
3. Рівень залежності щодо інвесторів і кредиторів
4. Існуюча податкова система
5. Монополізація ринку
6. Рівень безробіття
7. Ефективність податкової системи
8. Пропозиції взаємозамінних товарів

Крім факторів, які можуть як знижувати, так і підвищувати платоспроможність, існують також фактори, які односторонньо впливають на підвищення платоспроможності підприємства: капітальні інвестиції; зменшення дебіторської заборгованості та резервів; реалізація необоротних активів; погашення кредитів. Рівень комплексного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на фінансову стійкість підприємства залежить від обраної діяльності та стратегії управління, сфери діяльності підприємства, етапу його життєвого циклу, а також загального рівня розвитку економіки країни. Підприємства, що досягли очікуваного рівня фінансової стійкості, незалежні від ринкових коливань, мають усі перспективи для забезпечення бажаного рівня конкурентоспроможності.

Постійний аналіз та своєчасна діагностика змін, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства, а також вчасне та

максимально ефективно реагування на такі зміни для забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності підприємства є обов'язковою умовою покращення фінансового стану підприємства в умовах ринкової економіки під час кризи.

Підсумовуючи все вище наведене, на наш погляд, платоспроможність є здатністю суб'єкта господарювання виконувати та повністю погашати свої поточні зобов'язання за рахунок власних наявних ресурсів, зберігаючи при цьому безперервність здійснення основних процесів діяльності господарства. Вивчення сутності платоспроможності підприємства буде неповним без розуміння причинно-наслідкових зв'язків і способу існування цього феномену, тобто без виявлення факторів, які впливають на платоспроможність того чи іншого підприємства. Платоспроможність суб'єкта господарювання визначається багатьма складними факторами та їх взаємодією, яка визначається здатністю самого явища. Класифікація факторів платоспроможності дає змогу сформулювати шляхи їх забезпечення, провести комплексне дослідження внутрішніх резервів підприємства з метою їх збереження або збільшення.

1.2 Особливості оцінки фінансової стійкості та платоспроможності

Для оцінювання раціональності структури фінансових ресурсів пропонується використовувати найбільш загальний показник, яким є співвідношення власних і позикових фінансових ресурсів – рівень інтеграції фінансових ресурсів підприємства. При цьому виділяють два способи розрахунку цього показника, які вкажуть на його постійно-стабільне та умовно-стабільне значення. Перший спосіб припускає, що власні фінансові ресурси визначаються тільки величиною власного капіталу, а другий – враховує наявні резерви майбутніх витрат і виплату довгострокових боргів. Крім того, за першим методом

основою порівняння є загальна сума боргів підприємства, тоді як за другим методом використовується тільки сума поточних боргів і доходів майбутніх періодів. Загалом наведені в науковій літературі показники фінансової стійкості можна умовно поділити на декілька груп (рис. 1.2).

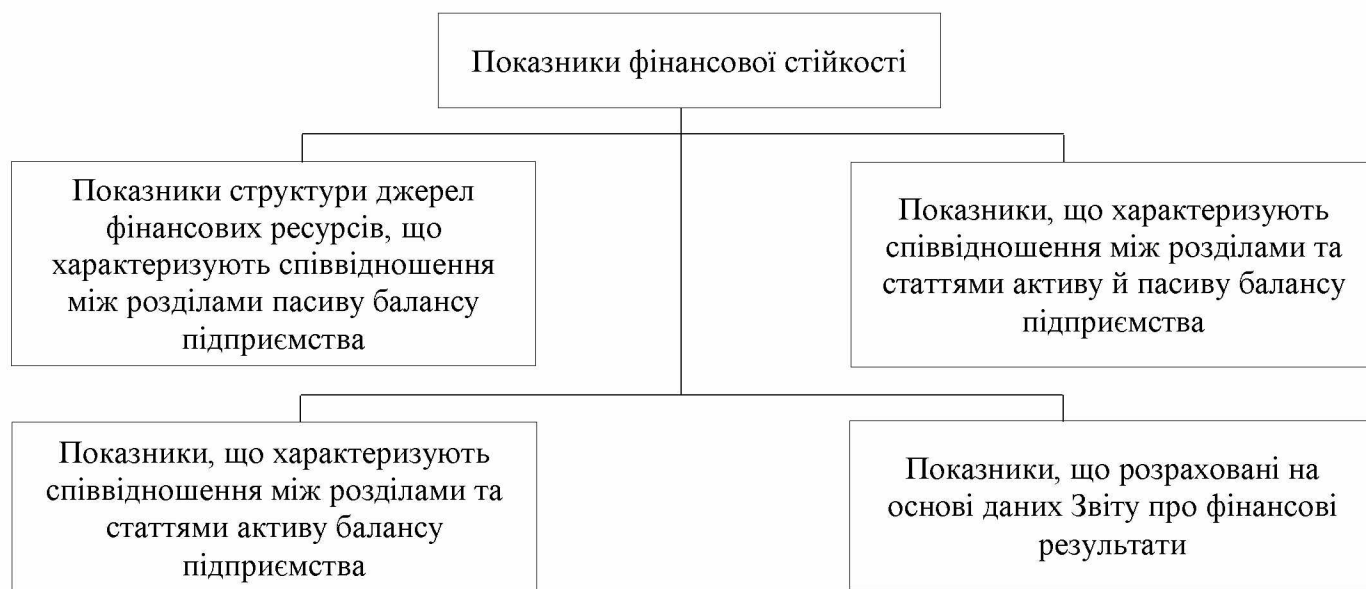

Рис. 1.2 Основні групи показників фінансової стійкості

Оцінка платоспроможності підприємства включає вивчення та аналіз причин фінансових труднощів суб'єкта підприємницької діяльності. Як правило, причинами неплатоспроможності є: невиконання плану виробництва та реалізації продукції; порушення структури і асортименту продукції, зниження її якості; збільшення собівартості продукції; невиконання плану прибутку і, як наслідок, нестача власних джерел фінансування; інфляційні процеси та фіскальна політика держави, зокрема, високий відсоток оподаткування; відволікання коштів на понаднормову кількість сировини, матеріалів і готової продукції; в конкурентних умовах втрата каналів збуту, постійних покупців і клієнтів; неплатоспроможність самих покупців і замовників; низька оборотність оборотних активів.

На законодавчому рівні існує низка нормативних документів, які містять певну методику оцінки фінансової стійкості. Серед них слід виділити Методичні

рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій, викладені у листі Державної податкової адміністрації України №759/10/20-2117 від 27.01.1998 р. [32]. Згідно з цим документом оцінка фінансової стійкості здійснюється за такими показниками: коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансової автономії, оцінка ліквідності, коефіцієнт оборотності.

Фінансово-економічні коефіцієнти типу фінансової стійкості визначаються за даними бухгалтерського балансу і розкривають фінансову стабільність підприємства як співвідношення власних і залучених фінансових ресурсів. Водночас, оцінювання фінансової стійкості передбачає аналіз чинників формування показників, які характеризують стабільність діяльності підприємства з позиції забезпечення прибутковості операцій.

Таблиця 1.3

Методика розрахунку коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства

Коефіцієнт	Порядок розрахунку	Нормативне значення
автономії	Власний капітал/Майно підприємства	$> 0,5$
співвідношення коштів	Позикові кошти/Власні кошти	$2 >$
маневреності власного капіталу	Власні оборотні кошти/Власний капітал	$> 0,1$
концентрації власного капіталу	Власний капітал/Активи	≥ 1
фінансової залежності	Активи/Власний капітал	> 1

Також у Методичних рекомендаціях щодо визначення загрози податкового боргу та проведення аналізу фінансового стану підприємств, які звертаються до органів ДПС для розстрочення (відстрочення) податкових зобов'язань, що затверджені наказом ДПА №72 від 11.02.2010 р. наведено алгоритм оцінки фінансової стійкості., які звертаються до органів ДПС для розстрочення (відстрочення) податкових зобов'язань, що затверджені наказом ДПА №72 від 11.02.2010 р. [33]. Відповідно до зазначених Методичних рекомендацій фінансова

стійкість підприємства визначається наявністю власного капіталу для ефективної діяльності: наявність власних оборотних коштів визначається як різниця між власним капіталом підприємства та сумою довгострокових активів, недостатня кількість або зменшення обсягу власних оборотних коштів, а також невиправдане збільшення суми необоротних активів призводять до зменшення власного капіталу і, як наслідок, до збільшення розміру позикового капіталу та зростання фінансової залежності підприємства; наявність оборотних коштів і довгострокового позикового капіталу, який називають перманентним, визначають як суму оборотних коштів і довгострокового капіталу; загальна сума капіталу для формування резервів і витрат, яка визначається як сума постійного і короткострокового позикового капіталу.

Таблиця 1.4

Типи фінансової стійкості підприємства

Тип фінансової стійкості	Характеристика
Абсолютна стійкість	Висока платоспроможність, а власні кошти достатньо покривають запаси
Нормальна стійкість	Ефективне використання коштів, при цьому, висока дохідність виробничої діяльності суб'єкта
Нестійкий, передкризовий стан	Порушення платоспроможності, що призводить до необхідності залучення додаткових джерел
Кризовий стан	Неплатоспроможність підприємства, висока ймовірність банкрутства

Згідно вказаних Методичних рекомендацій (табл.1.4) абсолютна і нормальна стійкість фінансового стану характеризується прибутковістю господарювання і відсутністю порушень у фінансовій дисципліні. При цьому у разі абсолютної стійкості власний оборотний капітал, довгостроково залучений капітал та короткостроково залучений капітал повинні мати значення більше нуля, у разі нормальної – лише власний оборотний капітал може бути менше нуля. Нестійкий фінансовий стан, здебільшого, пов'язаний з порушенням платіжної дисципліни та

зменшенням рівня рентабельності підприємства. У разі нестійкого фінансового стану власний оборотний капітал і довгостроково залучений капітал мають значення менші нуля і лише короткостроково залучений капітал – більше нуля. Кризовий фінансовий стан свідчить про потенційну можливість банкрутства. Якщо, згідно з розрахунками, підприємство має нестабільний фінансовий стан або знаходиться в кризовому стані, необхідно проаналізувати заходи щодо підвищення фінансової стійкості у період дії відстрочення.

Оцінка фінансової стійкості та платоспроможності сільськогосподарських підприємств потребує комплексного підходу до її проведення та обов'язкового врахування галузевої специфіки. Існуючі методи розрізняють абсолютні та відносні показники фінансової стійкості, які відрізняються між собою як за алгоритмом розрахунку, так і за кількісною ознакою. Крім того, механізми визначення типу фінансової стійкості підприємства неодноразово описуються в наукових працях. Загалом використання основних методичних підходів до оцінки фінансової стійкості дає змогу аналізувати різні аспекти діяльності підприємств.

Основним завданням при застосуванні будь-якого методу оцінки фінансової стійкості є виявлення перешкод у фінансовій діяльності підприємства та визначення можливих напрямів посилення його фінансового стану. Особливо важливими для аграрних підприємств на сьогодні є: вдосконалення складу і структури поточних активів, раціоналізація їх обороту; встановлення оптимальної структури капіталу; збільшення власних фінансових ресурсів підприємств на основі збільшення прибутку та проведення правильної політики амортизації; оптимізація грошових потоків на основі їх збалансування, вирівнювання і синхронізації; підвищення рівня інвестиційної привабливості. Водночас, слід враховувати, що підвищенню фінансової стійкості аграрного бізнесу, також, сприяє дієва підтримка з боку держави у сфері податкової системи, кредитування, страхування аграрного бізнесу та врегулювання земельних відносин.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю ХХХ зареєстрована 26 грудня 2003 року за юридичною адресою: Україна, Полтавська обл., Полтавський р-н, смт. Котельва, вул. Миколаївська, буд. 169. Агрофірма є товариством з обмеженою відповідальністю, не належить до державної власності та є платником податку на додану вартість.

ХХХ – найбільший платник податків у районі та найбільший роботодавець з низкою професій – більше 150. Кількість працівників, що залучені у виробництво, становить більше 800 осіб та близько 150 осіб працюють на точках збуту. В обробітку товариства понад 12 тисяч гектарів землі, майже половину з яких уже обробляють за нульовою технологією [15].

Основними видами діяльності підприємства є: вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів, винограду, зерняткових і кісточкових фруктів, олійних плодів, пряних, ароматичних і лікарських культур, розведення іншої великої рогатої худоби, овець та кіз, свиней. Агрофірма займається виробництвом м'яса, м'ясних продуктів, переробкою та консервуванням риби, ракоподібних і моллюсків, виробництвом фруктових і овочевих соків, виробництвом олії та тваринних жирів, виробництвом масла, сиру та морозива, продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, а разом з тим і хліба та борошняних виробів. До видів діяльності також відносяться мисливство, відловлювання тварин, лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві, лісозаготівля, прісноводне рибальство, добування піску, гравію, глини і каоліну.

Виробнича діяльність працівників агрофірми потребує різноманітного спецодягу для відповідних конкретних умов праці: запобігання шкідливих і небезпечних виробничих чинників, забезпечення безпеки праці, збереження нормального функціонального стану працівників та їх працездатності. Саме ці вимоги повністю виконує власний швейних цех, що дозволяє повністю забезпечити увесь колектив товариства різноманітним спецодягом. Не один рік у господарстві працювали над створенням замкнутого циклу виробництва.

Підприємство обрало зручну для нього форму організації фінансової роботи, виходячи з конкретних умов господарювання, структури управління та наявності територіально відокремлених підрозділів та філій (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Структура фінансової служби підприємства ХХХ

Фінансовий відділ підприємства	Обов'язки фінансового відділу
Бухгалтерія	Ведення бухгалтерського обліку підприємства та формування його фінансової звітності відповідно до встановлених вимог і положень.
Аналітичний відділ	Аналіз та оцінка фінансового стану, виконання планових завдань щодо прибутку, обсягів виробництва та реалізації, підтримка ліквідності та рентабельності підприємства.
Відділ фінансового планування	Розробка планів та бюджетів підприємства (балансу доходів і видатків, бюджету руху грошових коштів, балансу активів і пасивів)
Відділ оперативного управління	Збір рахунків, простеження їх оплати, забезпечення ефективних відносин з приводу безготівкових та готівкових розрахунків; оплати товарів, послуг, вирішення спірних питань сплати податків, платежів, штрафів.

Фінансова звітність містить інформацію щодо стану фінансів підприємств. На основі аналізу звітних даних визначимо основні тенденції формування й використання фінансових ресурсів підприємства, причини змін, що сталися та резерви поліпшення фінансового стану підприємства у перспективі. Розрахунки

показників фінансового стану, ліквідності та платоспроможності проводились на основі фінансової звітності за 2019-2021 рр. товариства з обмеженою відповідальністю ХХХ [37].

Доцільно проаналізувати такі показники, що характеризують фінансовий стан підприємства та є запорукою укріплення її конкурентоспроможності: активи, зобов'язання, капітал тощо (додатки А, Г, Ж).

За даними наведеними в табл. 2.2 (додатку К), проведений аналіз необоротних активів свідчить про те, що найбільшу частку в структурі необоротних активів становлять основні засоби, які в порівнянні з 2019 роком зменшились на 116389 тис. грн. Вважаємо, що дана тенденція є позитивною, адже відбулося введення основного засобу в експлуатацію, що дало можливість підприємству отримати у 2021 році більші доходи. Частка капітальних інвестицій є досить значною, тому доцільно по можливості, швидше вводити основні засоби в експлуатацію і використовувати у господарській діяльності. Динаміка необоротних активів свідчить, що в цілому протягом останніх трьох років значення показників балансу збільшились на 173431 тис. грн, це означає, що компанія досить добре розвивалась.

Аналіз оборотних активів у табл. 2.3 (додаток Л) за яким простежується, що виробничі запаси мають позитивну динаміку: за 2020 р. зріс на 14997 тис. грн та протягом 2021 р. ще на 16208 тис. грн, вказує на те, що підприємство розширює господарську діяльність та збільшує обсяги виробництва продукції. Величина незавершеного виробництва зменшилась відносно базового року на 7952 тис. грн. (20,7 %), а впродовж звітного зросла на 17457 тис. грн, або 57,3 %. Також у складі оборотних активів зросли готова продукція (на 33012 тис. грн) і товари (на 54860 тис. грн). Дебіторська заборгованість за продукцію, роботи, послуги у 2020 р. зазнала спаду у вигляді 1322 тис. грн (13,8 %), а впродовж 2021 р. збільшився на 19300 тис. грн (у 2,3 р.), що є негативним фактором, так як відведення значної

суми коштів у дебіторську заборгованість може призвести до фінансових ускладнень, підприємство може відчувати нестачу коштів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати, розрахунків із бюджетом та постачальниками. У 2020 р. скоротились поточні біологічні активи, а саме на 3109 тис. грн, але у 2021 р. вони зросли на 4178 тис. грн.

Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом у 2021 р. порівняно з 2019 р. збільшилася на 405 тис. грн, або 85,9 %, що загалом є негативним фактором, оскільки зменшився обсяг коштів, що вилучається із обороту підприємства. Інша поточна дебіторська заборгованість в поточному році скоротилась на 11,5 %, що позитивно впливає на структуру оборотних активів. Гроші та їх еквіваленти зазнали спаду у 2021 р., а саме на 4333 тис. грн, або 17,2 %, це оцінюється як негативне явище, оскільки гроші та їх еквіваленти є найбільш мобільними активами підприємства, тому можуть виникати труднощі із здійсненням поточних розрахунків із контрагентами в наступних періодах. Наявні на рахунках в банках кошти знизились у 2020 р. на 241 тис. грн (17,2 %), а у 2021 р. зріс на 1310 тис. грн., або у 1,1 р. Загалом у структурі оборотних активів простежується позитивна динаміка, а їх величина впродовж 2019-2021 рр. зросла на 157622 тис. грн, що має належним чином вплинути на оцінювання платоспроможності підприємства.

Діяльність підприємства в сучасних умовах господарювання не може бути стабільною та врівноваженою без наявності відповідного обсягу капіталу та співвідношення різних джерел залучення коштів, саме тому, на наступному етапі доцільно проаналізувати пасиви підприємства, що наведені в табл. 2.4, включають: капітал, нерозподілений прибуток, довгострокові та короткострокові кредити, довгострокові забезпечення та інші (додаток М).

Додатковий капітал має позитивну динаміку, за 2020 р. зріс на 43327 тис. грн (37,9 %) та протягом 2021 р. ще на 6885 тис. грн (4,3 %). Резервний капітал за

2019-2021 рр. зріс на 20,6 % та 24,3 % відповідно. Нерозподілений прибуток у 2020 р. зазнав підняття у вигляді 98057 тис. грн, або 41,2 % , а впродовж 2021 р. на 151020 тис. грн, або 44,9 %, це вказує на розширений тип відтворення на підприємстві. Скорочення резервів, фондів і нерозподіленого прибутку, в свою чергу, могло б свідчити про падіння ділової активності підприємства. Довгострокові кредити банків мають позитивну динаміку, а саме зростання у вигляді 39,2 % та 19,1 % за два останні роки, залучення довгострокових кредитів для формування майна підприємства свідчить про продуману фінансову стратегію підприємства. Протягом звітного періоду частка короткострокових кредитів банків зросла на 49,2 % з одночасним зменшенням частки довгострокових забезпечень (22,3 %). Така тенденція сприяє зростанню ризику втрати фінансової стійкості. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги зазнала негативних змін протягом 2019-2020 рр. в розмірі 4520 тис. грн (5,6 %) та різкого зниження у 2021 р. на 34407 тис. грн (45,4 %). Заборгованість за розрахунками з бюджетом зросла на 984 тис. грн (45,2 %), а згодом знизилась на 239 тис. грн (7,6 %). Аналіз пасивів показав, що протягом цих років їхня величина стабільно зростала, за 2019-2020 рр. вони збільшились на 147063 тис. грн, або на 23,9 %, протягом 2020-2021 рр. ще на 179068 тис. грн, або на 23,6 % .

Зросла питома вага власних коштів і відповідно зросла питома вага позикових коштів, що говорить про посилення фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Весь приріст джерел фінансування відбулося за рахунок зростання довгострокових та короткострокових кредитів банків. Кредиторська заборгованість зросла в 2,6 рази, що свідчить про кризовий фінансовий стан підприємства. Такі зміни є в цілому позитивними, тому що спостерігається ріст власного капіталу.

Основне завдання аналізу ліквідності балансу – перевірити синхронність надходження і витрачання фінансових ресурсів підприємства, виявити здатність

суб'єкту розраховуватися за зобов'язаннями власним майном у визначені періоди часу. Саме тому, ліквідності надається важливе значення, адже, якщо підприємство не може погасити свої поточні зобов'язання, то його подальше існування ставиться під сумнів.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні засобів (активу балансу), які згруповані за ступенем їх ліквідності і розташовані у порядку зниження їх ліквідності, із зобов'язаннями (пасиву балансу), які згруповані за термінами їх погашення та розміщені у порядку зростання строків (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Аналіз ліквідності балансу ХХХ
за 2019-2021 рр., тис. грн**

Групи	Види активів та пасивів	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+;-) 2021 р. від 2019 р.
A1	Високоліквідні активи	21101	25150	20817	-284
A2	Середньоліквідні активи	21956	32111	46142	+24186
A3	Низьколіквідні активи	274907	306868	404558	+129651
A4	Важколіквідні активи	347038	448594	520469	+173431
Разом		665002	812723	991986	+325984
П1	Найбільш строкові зобов'язання	83651	79548	45126	-38525
П2	Короткострокові зобов'язання і забезпечення	89460	81036	124880	+35420
П3	Довгострокові зобов'язання	42485	51557	53390	+10905
П4	Постійні пасиви	450807	602084	774060	+323253
Разом		666403	814225	997456	+331053

Зменшилась частка високоліквідних активів (в 2021 р. порівняно з 2019 р. на 284 тис. грн), що спричинило порушення своєчасного розрахунку підприємства за найбільш терміновими зобов'язаннями (кредиторська заборгованість і кредити банку). Баланс підприємства вважають ліквідним, якщо виконуються умови, які наведені у табл. 2.6. Невиконання перших трьох умов указує на те, що фактична платоспроможність відрізняється від нормативної, а підприємство не є ліквідним.

Таблиця 2.6

Співставлення результатів аналізу ліквідності балансу

XXX за 2019-2021 рр.

Умова стійкої ліквідності	Результат на кінець 2019 р.	Результат на кінець 2020 р.	Результат на кінець 2021 р.
$A1 \geq П1$	$A1 \leq П1$	$A1 \leq П1$	$A1 \leq П1$
$A2 \geq П2$	$A2 \leq П2$	$A2 \leq П2$	$A2 \leq П2$
$A3 \geq П3$	$A3 \geq П3$	$A3 \geq П3$	$A3 \geq П3$
$A4 \leq П4$	$A4 \leq П4$	$A4 \leq П4$	$A4 \leq П4$

Отже, аналіз ліквідності згрупованого балансу сільськогосподарського підприємства дозволяє стверджувати про наявність ризику недостатньої ліквідності, так як прослідковується брак високоліквідних активів та надлишок повільно реалізованих активів. Одними з ключових характеристик фінансового стану є ліквідність і платоспроможність, які характеризують здатність підприємства до вчасного і повного виконання платіжних зобов'язань. На основі фінансової звітності зазначеного суб'єкта підприємництва розраховані показники ліквідності та платоспроможності (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Показники оцінки ліквідності та платоспроможності

XXX за 2019–2021 рр. (станом на кінець року)

Показники	Нормативне значення	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+; –) 2021 р. від 2019 р.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	0,122	0,157	0,123	+0,001
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\geq 0,7$	0,249	0,357	0,411	+0,162
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	$\geq 2,0$	1,845	2,280	2,806	+0,961
4. Коефіцієнт платоспроможності	$\geq 0,1$	0,122	0,157	0,123	+0,001
5. Коефіцієнт критичної ліквідності	$\geq 1,0$	1,481	1,725	2,135	+0,654

Дані табл. 2.7 свідчать, що значення коефіцієнта абсолютної ліквідності зросло з 0,122 до 0,123. Це означає, що рівень покриття поточних зобов'язань і забезпечень високоліквідними оборотними активами в базовому році становив 12,2 %, а в звітному високоліквідні активи перевищили поточні зобов'язання і забезпечення на 12,3 %. Порівняння цього показника з нормативним значенням ($\geq 0,2$, або ≥ 20 %) свідчить про недостатню грошову платоспроможність підприємства. За наведеним вище аналізом видно, що майже всі фактичні значення відносних показників оцінювання ліквідності та платоспроможності станом на кінець досліджуваного періоду відповідають нормативним значенням, що підтверджує попередні висновки відносно високого рівня платоспроможності.

Зростання у динаміці значень більшості основних і допоміжних коефіцієнтів ліквідності вказує на підвищення рівня платіжних можливостей підприємства щодо виконання поточних зобов'язань і забезпечень з урахуванням використання відповідних груп платіжних засобів. Фактичне значення коефіцієнта швидкої ліквідності зросло на 0,162, а коефіцієнта загальної ліквідності на 0,961. Нормативні значення ($\geq 0,7$ і $\geq 2,0$) суттєво перевищують відповідні показники, що вказує на низький рівень розрахункової та майнової платоспроможності підприємства. Так, станом на кінець базового року оборотні активи перевищували поточні зобов'язання і забезпечення у 1,84 рази, а на кінець звітного року – в 2,8 рази. Фактичні значення допоміжних відносних показників оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства станом на кінець базового 2019 року і звітного 2021 року років відповідають загально прийнятим нормативним значенням.

Оцінювання статичної платоспроможності не дає змоги реально впливати на рівень платіжних можливостей суб'єкта підприємницької діяльності. Тому, важливим є визначення ознак неплатоспроможності, щодо передбачення можливих негативних відхилень у рівні платіжної спроможності та запобіганні їм.

З даних, що наведені у табл. 2.8, а саме з від'ємного значення показника поточної неплатоспроможності видно, що на підприємстві наявні ознаки поточної неплатоспроможності, тобто господарство не має достатньої кількості високоліквідних коштів для погашення поточних зобов'язань.

Таблиця 2.8

**Визначення ознак неплатоспроможності ХХХ
за 2019–2021 рр., тис. грн.**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+; –) 2021 р. від 2019 р.
Довгострокові фінансові інвестиції	548	-	-	-548
Гроші та їх еквіваленти	21101	25150	20187	-914
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	42485	51557	53390	+10905
Поточні зобов'язання і забезпечення	173111	160242	170006	-3105
Показник поточної неплатоспроможності	-193947	-186649	-203209	+9262
Коефіцієнт покриття	1,843	2,288	2,814	+0,971
Коефіцієнт забезпечення власними активами	0,327	0,425	0,538	+0,211
Чистий фінансовий результат: прибуток	48406	107950	165091	+116685

Таке становище характеризується як неспроможність виконувати грошові зобов'язання перед кредиторами після настання встановленого строку їх сплати, у тому числі із заробітної плати, а також виконувати зобов'язання з виплати податків та зборів не інакше, як шляхом відновлення платоспроможності. Відсутність довгострокових фінансових інвестицій вплинула на зниження показника поточної неплатоспроможності. Він зменшився на 9262 тис. грн., що пояснюється зниженням обсягу грошей та їх еквівалентів (-914 тис. грн) та збільшенням довгострокових зобов'язань (10905 тис. грн). Однак, значення

коефіцієнта покриття більше за нормативне значення 2,0, а коефіцієнт забезпечення власними активами більше за 0,1, при цьому підприємство отримало чистий прибуток. Збільшення коефіцієнта покриття (0,971) та коефіцієнта забезпечення власними коштами (0,211) вказує на відсутність ознак неплатоспроможності. Прибуток, також, має позитивну динаміку за 2019-2021 рр., а саме 116685 тис. грн.

Одним із завдань попередження неплатоспроможності є забезпечення поточної платіжної готовності підприємства, що визначається за формулою 2.2:

$$\text{ППГ} = \frac{\text{ГК}}{\text{КЗ} - \text{ДЗ}} \times 100 \quad (2.2)$$

де ППГ – поточна платіжна готовність, %;

ГК – залишок грошових коштів, грн;

КЗ – поточна кредиторська заборгованість, грн;

ДЗ – поточна дебіторська заборгованість, грн.

Провівши відповідні розрахунки в табл. 2.9, бачимо, що поточна платіжна готовність перебуває на дуже низькому рівні: в звітному році вона становить 17,2 % (дані значно менші за нормативне значення 100 %), це свідчить про нестачу грошових коштів і є негативним фактором для даного підприємства.

Таблиця 2.9

**Розрахунок рівня поточної платіжної готовності
XXX за 2019–2021 рр.**

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+; -) 2021 р. від 2019 р.
Грошові кошти, тис. грн	21101	25150	20817	-284
Кредиторська заборгованість, тис. грн	173111	160242	170006	-3105
Поточна дебіторська заборгованість, тис. грн	21956	32111	49142	+27186
Рівень поточної платіжної готовності, %	13,9	19,6	17,2	+3,3

Нестача грошових засобів на підприємстві призводить до його неплатоспроможності, а це в ринкових умовах є першим кроком до банкрутства. Отже, ні значний розмір оборотних активів і власного капіталу, ні високий рівень рентабельності господарської діяльності не можуть застрахувати підприємство від банкрутства, якщо в передбачувані терміни воно не зможе розрахуватися за своїми зобов'язаннями через нестачу коштів. Ефективність фінансового менеджменту на підприємстві виявляється в тому, щоб на рахунках в банку та в касі грошових коштів було б не менше, ніж потрібно для виконання поточних платежів. Визначені критерії оцінки структури балансу допоможуть сформулювати висновки про платоспроможність підприємства та перспективи її втрати (відновлення) (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Оцінка структури балансу та перспектив втрати (відновлення)
платоспроможності XXX за 2021 р.**

Показник	На початок року	На кінець року	Відхилення (+/-)
Коефіцієнт загальної ліквідності (K_1)	2,285	2,814	+0,529
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (K_2)	0,422	0,538	+0,116
Коефіцієнт втрати платоспроможності	×	1,473	×
Коефіцієнт відновлення платоспроможності	×	-	×

Структура балансу визначається задовільною, а підприємство платоспроможним у разі виконання наступних умов: $K_1 \geq 2,0$ і $K_2 \geq 0,1$. Станом на кінець 2021 р. значення коефіцієнта загальної ліквідності (2,814) більше за 2,0, коефіцієнт забезпечення власними коштами (0,538) більше за 0,1, тому за

наведеними умовами структура балансу є задовільною, а ХХХ – платоспроможне.

У цьому випадку розраховується коефіцієнт втрати платоспроможності:

$$K_{\text{втп}} = \frac{K_{\text{к}} + 0,25 \times (K_{\text{к}} - K_{\text{п}})}{2}, \quad (2.1)$$

де $K_{\text{к}}$ і $K_{\text{п}}$ – коефіцієнти загальної ліквідності на кінець і початок року.

Значення коефіцієнта (1,473) більше за 1,0, що свідчить про реальну можливість підприємства не втратити платоспроможність в найближчій перспективі.

Отже, основним методом, який застосовується в процесі оцінки платоспроможності, є метод відносних показників. Система аналітичних коефіцієнтів дозволяє здійснювати комплексну характеристику платоспроможності підприємства, знайти напрями та резерви її зміцнення. Однак для підвищення ефективності її оцінки пропонується здійснити обчислення сумарних комплексних порівняльних показників фінансової стійкості суб'єкта підприємництва.

2.2. Аналітична оцінка фінансової стійкості підприємства

В сучасних економічних умовах багато підприємств мають складне фінансове становище, що певною мірою негативно впливає на рівень фінансової стійкості. Кожне підприємство може стати банкрутом в залежності від різних обставин та причин, але існує єдиний універсальний підхід для запобігання будь-якого виду банкрутства – проведення систематичного аналізу фінансової стійкості, що спрямований на виявлення різних недоліків у діяльності суб'єкта господарювання, потенційно небезпечних з точки зору. Саме тому, зараз основним завданням є комплексний аналіз фінансових результатів з урахуванням різних

аспектів підприємства. Аналіз прибутку надасть нам більш широку картину стану підприємства для формування відповідних висновків (табл. 2.11).

Вивчаючи одержані суми прибутків за кілька років, потрібно встановити, яка склалась тенденція в їх зміні та ефективності роботи підприємства. У зв'язку з цим слід особливо ретельно дослідити якість прибутків. Це поняття характеризує достовірність розрахунку сум прибутків і збитків, що одержує підприємство.

Таблиця 2.11

Аналіз прибутку ХХХ за 2019–2021 рр., тис. грн.

Види прибутку	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення			
				абсолютне (+/-), тис. грн		відносне, %	
				2020 р. від 2019 р.	2021 р. від 2020 р.	2020 до 2019 рр.	2021 до 2020 рр.
Чистий дохід від реалізації продукції	527408	662690	880064	+135282	+217374	+25,7	+32,8
Собівартість реалізованої продукції	442566	532455	624005	+89889	+91550	+21,3	+17,2
Валовий прибуток	84842	130235	256059	+45393	+125824	+53,5	+96,6
Інші операційні доходи	29558	36008	21033	+6450	-14975	+21,8	-41,6
Адміністративні витрати	11789	19878	29875	+8089	9997	+68,6	+50,3
Витрати на збут	13655	24559	43654	+10904	+19095	+79,8	+77,8
Інші операційні витрати	22658	33601	42780	+10403	+9179	+45,9	+27,3
Фінансовий результат від операційної діяльності	66298	88205	160783	+21907	+72578	+33,0	+82,3
Інші фінансові доходи	11236	38140	53593	+26904	+15453	у 2,3 р.	+40,5
Інші доходи	5987	25360	29658	+19373	+4298	у 3,2 р.	+16,9
Фінансові витрати	22817	26768	45941	+3951	+19173	+17,3	+71,6
Інші витрати	11598	16987	33002	+5389	+16015	+46,5	+94,3
Чистий фінансовий результат	48406	107950	165064	+59544	+57114	у 1,2 р.	+52,9

За даними аналізу прибутку спостерігається стабільне підвищення чистого доходу від реалізації продукції за 2020 р., а саме на 135282 тис. грн або 25,7 %, та

на 217374 тис. грн (32,8 %) протягом 2021 р., водночас, собівартість реалізованої продукції протягом минулого року теж зросла, а саме на 91550 тис. грн (17,2 %).

Негативний вплив на прибуток з боку собівартості реалізованої продукції може бути пов'язаний з таким незалежним від роботи підприємства чинником як інфляція. Валовий прибуток має позитивну динаміку, а саме зростання впродовж досліджуваного періоду у вигляді 53,5 % та 96,6 % за два останні роки відповідно.

Як негативне явище, слід відзначити спад інших операційних доходів протягом 2021 р. на 14975 тис. грн (41,6 %). Це слугувало головною причиною зростання інших операційних витрат, які протягом досліджуваного періоду зросли на 88,8 %. Також, слід констатувати різке зростання адміністративних витрат та витрат на збут, які за 2021 р. збільшились на 50,3 % та 77,8 % відповідно, але таке збільшення витрат на управління, на збут та фінансових витрат можна вважати резервами подальшого зростання прибутку.

Головним фактором позитивної динаміки фінансового результату від операційної діяльності (82,3 %) є збільшення валового прибутку. Дохід від участі в капіталі за 2021 р. склав 11025 тис. грн, водночас втрати від участі в капіталі становлять 8954 тис. грн, що загалом не мало великого впливу на загальну динаміку прибутку. Що стосується інших видів діяльності, то позитивний вплив на зміну результативного показника мало збільшення інших фінансових та інших доходів (11,6 % і 16,9 % відповідно). Негативний вплив, в свою чергу, мали фінансові витрати (10219 тис. грн, або 38,2 %) та інші витрати (16015 тис. грн, або 94,3 %). Чистий фінансовий результат, тобто показник абсолютного ефекту діяльності підприємства протягом 2019-2021 рр. зріс на 116658 тис. грн, або у 2,4 рази.

Фундаментом для оцінки фінансової стабільності є коефіцієнтний підхід, а саме розрахунок та аналіз відносних показників. Цей підхід привабливий тим, що кожен із показників показує взаємозв'язок з іншими показниками під час його

впровадження. Проаналізувавши основні відносні показники фінансової стійкості підприємства, зауважимо, що більшість показників відповідають нормативним значенням, однак є й такі, що не вписуються у встановлені норми (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Відносні показники оцінювання фінансової стійкості ХХХ у 2019–2021 рр.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+; -) 2021 р. від 2019 р.
Показники структури джерел формування капіталу				
Коефіцієнт автономії	0,665	0,736	0,778	0,113
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,335	0,264	0,222	-0,113
Коефіцієнт фінансового ризику	0,478	0,345	0,285	-0,193
Коефіцієнт фінансової стабільності	2,085	2,836	3,455	1,37
Коефіцієнт поточних зобов'язань	0,800	0,756	0,756	-0,044
Показники стану оборотних активів				
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,236	0,245	0,315	0,079
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	0,316	0,422	0,527	0,211
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	0,378	0,500	0,667	0,289
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,200	0,156	0,078	-0,122
Показники стану основного капіталу				
Коефіцієнт майна виробничого призначення	0,835	0,856	0,800	-0,035
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,278	0,345	0,305	0,029
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,578	0,491	0,489	-0,089
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	0,805	0,915	0,805	0,0

Коефіцієнт фінансової незалежності або автономії показує, яку частку займає власний капітал у валюті балансу. За наведеними даними спостерігається позитивна динаміка цього показника (0,113), адже чим вище його значення, тим меншою є залежність підприємства від довгострокових і поточних зобов'язань. Тобто, кредитори можуть бути впевнені в тому, що весь позиковий капітал може

бути компенсований власністю підприємства.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу, відповідно, зменшився з 0,315 до 0,216 і свідчить про зниження рівня фінансової залежності підприємства від кредиторів. За коефіцієнтом фінансового ризику в базовому році на 1 грн власного капіталу припадало 47,8 коп. позикового капіталу, а в звітному – 28,5 коп. Відповідно значення коефіцієнта фінансової стабільності показує, що в базовому році власний капітал перевищував позиковий капітал у 2,085 рази, а в звітному – в 3,455 рази. Коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень знизився з 80,0 % до 75,6 %, що не суттєво, проте негативно впливає на оцінювання фінансової стійкості. Коефіцієнт маневреності власного капіталу зріс з 0,236 у базовому році до 0,315 у звітному, при цьому відповідає нормативному значенню ($> 0,1$). На кінець звітнього року 31,5 % власного капіталу було вкладено в оборотні активи. Отже, збільшується ступінь мобільності власного капіталу, підприємство має можливості для фінансування виробничої та інших видів діяльності.

Одним з основних серед показників другої групи є коефіцієнт самофінансування оборотних активів, який показує, наскільки ці активи фінансуються за рахунок власного капіталу підприємства. Про високий рівень забезпеченості підприємства власними оборотними коштами свідчать значення коефіцієнтів забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами та забезпеченості запасів власними оборотними коштами. На кінець звітнього року фактичний рівень першого з них перевищує нормативне значення 5,27 разів, а другого – відповідно в 6,67 разів. У структурі оборотних активів власні фінансові ресурси становлять 52,7 %, а на 1 грн запасів і поточних біологічних активів припадає близько 66,7 коп. власних оборотних коштів. Значення коефіцієнта маневреності власних оборотних коштів показує, що на кінець базового року серед власних оборотних активів грошові кошти становили 20 %. У звітному році цей рівень знизився до 7,8 %. Отже, зважаючи на негативну динаміку,

підприємство суттєво погіршило фінансову стійкість щодо забезпеченості високоліквідними оборотними активами.

Коефіцієнт майна виробничого призначення майже не змінився (збільшився з 0,835 до 0,80), тому з погляду забезпеченості активами основної виробничо-господарської діяльності (основними засобами, запасами, поточними біологічними активами) підприємство зберігає фінансову стійкість. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів збільшився з 0,278 до 0,305, що показує позитивну динаміку зростання частки основних засобів у валюті балансу. Коефіцієнт нагромадження амортизації зменшився з 0,578 до 0,489, отже, рівень зношеності основних засобів залишається низьким і спостерігається поліпшення стану необоротних активів підприємства. За динамікою коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів підприємство не змінило рівень забезпеченості необоротних засобів оборотними коштами. Як в базовому, так і в звітному році на 1 грн необоротних активів припадало 80,5 коп. оборотних.

Отже, за переважною більшістю відносних показників підприємство є фінансово стійким із позитивною динамікою. Однак, поррахувати коефіцієнти фінансової стійкості та порівняти їх значення з нормативними значеннями, або зі значеннями попередніх періодів недостатньо. Потрібен більш глибокий аналіз для визначення реального фінансового стану і перспектив його покращення.

Для визначення типу фінансової стійкості підприємства використовується метод, заснований на порівнянні системи абсолютних показників забезпечення резервів через джерела їх формування. Фінансова стійкість передбачає, що вкладені у діяльність ресурси мають окупуватися за рахунок грошових надходжень від господарської діяльності, а отриманий прибуток має забезпечувати фінансування та автономію від зовнішніх джерел фінансування.

За результатами розрахунків із визначення типу фінансової стійкості (табл. 2.13) за зростання у звітному році порівняно з базовим вартості запасів і

поточних біологічних активів на 102651 тис. грн підприємство збільшило обсяг власних оборотних коштів на 149822 тис. грн.

Таблиця 2.13

Визначення та аналіз типу фінансової стійкості ХХХ за 2019-2021 рр. (станом на кінець року), тис.грн

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+;-) 2021 р. від 2019 р.
Власні оборотні кошти	103769	153490	253591	+149822
Довгострокові кредити банків	23158	32240	38390	+15232
Короткострокові кредити банків	89460	80694	120360	+30900
Запаси і поточні біологічні активи	274907	306868	377558	+102651
Наявність власних оборотних коштів і довгострокових кредитів для формування запасів	126927	185730	291981	+165054
Загальна величина джерел формування запасів	216387	266424	412341	+195954
Нестача власних оборотних коштів для формування запасів	-171138	-153378	-123967	+47171
Нестача власних оборотних коштів і довгострокових кредитів банків для формування запасів	-147980	-121138	-85577	+62423
Нестача загальної величини джерел формування запасів	-28520	-40444	-34783	+6263
Тип фінансової стійкості	Кризовий	Кризовий	Кризовий	×
Коефіцієнт забезпеченості запасів відповідними джерелами формування	0,787	0,868	1,093	+0,306
Нестача відповідних джерел формування на 1 грн запасів, грн	-0,10	-0,13	-0,09	+0,01

У підсумку нестача власних оборотних коштів для формування запасів зросла з -171138 тис. грн до -123967 тис. грн, тобто на 47171 тис. грн. Отже, на підприємстві відсутні ознаки абсолютної фінансової стійкості. Нестача власних оборотних коштів на 1 грн запасів з -10,0 до -9,0 коп, навіть, при збільшенні коефіцієнта забезпеченості запасів власними оборотними коштами з 0,787 до 1,093, свідчить про негативну динаміку фінансової стійкості за критерієм

достатності власних оборотних коштів. Кризовий стан свідчить, що підприємство має високий рівень нестачі ліквідності, при цьому запаси перевищують власні оборотні кошти. Повна оцінка фінансової стійкості передбачає розрахунок порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості (табл. 2.14)

Таблиця 2.14

**Показники порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості
XXX 2019-2021 рр.**

За інформацією табл. 2.14 у звітному році порівняно з базовим за збільшення операційного доходу на 344131 тис. грн (61,8 %) операційні витрати зросли на 249646 тис. грн (50,9 %). Підсумком такої динаміки стало збільшення

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення	
				абсолютне, тис. грн	відносне, %
				2021 р. від 2020 р.	2021 до 2020 рр.
Операційний дохід, тис. грн	556966	698698	901097	+344131	+61,8
Операційні витрати, тис. грн	490668	610493	740314	+249646	+50,9
у тому числі:					
а) змінні витрати	367920	439327	503067	+135147	+36,7
б) постійні витрати	122748	171166	237247	+114499	у 1,01 р.
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток), тис. грн	66298	88205	160783	+94485	у 1,4 р.
Маржинальний дохід, тис. грн	189046	259371	398030	+208984	у 1,1 р.
Частка маржинального доходу в операційному доході	0,34	0,37	0,44	+0,1	+29,4
Поріг рентабельності, тис. грн	361024	462476	539198	+178174	+49,4
Частка порогу рентабельності в операційному доході, %	64,8	66,2	59,8	-5	×
Зона фінансової стійкості, тис. грн	195942	236222	361899	+165957	+84,7
Запас фінансової стійкості, %	35,2	33,8	40,2	5	×

прибутку від операційної діяльності на 94485 тис. грн (140 %). Серед операційних витрат змінні витрати зросли на 135147 тис. грн (36,7 %), а постійні - на 114499 тис. грн (у 1,01 р.). Негативним із погляду динаміки фінансової стійкості є збільшення показника порогу рентабельності (на 178174 тис. грн, або 49,4 %), але його частка в операційному доході знизилася з 64,8 до 59,8 % (на 5 в. п.). Тобто, якщо в базовому році для покриття операційних витрат використовувалася сума операційного доходу, що становила 64,8 % від фактичного доходу, то вже в звітному - відповідно 59,8 %. Запас фінансової стійкості підвищився з 35,2 % до 40,2 %, рівень показника залишається високим і характеризує ступінь захищеності діяльності, яким можна скористатися на випадок форс-мажорних обставин.

Отже, за 2019-2021 рр. аналіз балансу ХХХ свідчить про наявність переважно позитивних тенденцій у фінансовому стані. Провівши розрахунок відносних показників, виявлено, що протягом досліджуваного періоду, ключові показники ліквідності та платоспроможності у звітному році, а саме коефіцієнти абсолютної та швидкої ліквідності (0,123 та 0,411 відповідно) знаходяться нижче нормативних значень, що негативно впливає на рівень платоспроможності. Попри це, чистий фінансовий результат зріс на 59544 тис. грн за 2020 р. та на 57114 тис. грн за 2021 р.. Розрахунки свідчать про недостатній рівень фінансової стійкості та нестачу джерел формування капіталу відносно запасів, а саме 9 коп. на 1 грн у 2021 р..

Отже, розглянуті методичні підходи до оцінки фінансової стійкості знайшли широке застосування у аналізі фінансового стану підприємств. Однак, необхідно своєчасно проводити моніторинг і аналіз фінансової стійкості підприємства впродовж всього періоду діяльності.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Управління фінансовою стійкістю та платоспроможністю підприємства

Розвиток науково-технічного прогресу, нестабільність економічної та політичної ситуації, підвищення конкуренції на товарних і фінансових ринках, посилення процесу глобалізації є головними причинами невизначеності діяльності вітчизняних суб'єктів підприємництва. Водночас, стан кожного підприємства в економічному середовищі та ступінь ефективності та рентабельності поточної та довгострокової діяльності визначають фінансовий стан, який, переважно, формується завдяки показникам фінансової стійкості. Сучасні тенденції розвитку ефективної діяльності суб'єктів підприємництва зобов'язують їх до раціонального вибору стратегії управління фінансовою стійкістю підприємства.

Заходи щодо підвищення фінансової стійкості суб'єктів господарювання передбачають збільшення частки власного капіталу та зменшення залученого капіталу. Ефективне управління капіталом компанії має великий вплив на досягнення високої фінансової стійкості [3].

Застосування запропонованої методики аналізу й системи оцінних показників фінансової стійкості дозволить, виходячи з цілей та завдань аналізу, вибирати, підготувати й оцінити наявну інформацію, обґрунтовувати застосування обліково-аналітичних процедур і способів аналізу, проводити порівняльну оцінку рівня фінансової незалежності підприємств. Усе це певною мірою буде сприяти раціональній побудові функціональної системи взаємозв'язків із проведення аналізу, підвищенню його якості й ефективності.

Вплив політичних факторів на фінансову стійкість підприємств визначається національною політикою у сферах оподаткування, фінансів і кредиту, інвестицій та зовнішньої економіки, а також пов'язаний з прозорістю, стабільністю та досконалістю законодавчої бази, яка впливає на довгострокову стабільність окремих суб'єктів підприємництва та реалізацію їх стратегічних задач [47].

Мета управління фінансовою стійкістю досягається шляхом дотримання певних принципів управління, основними з яких є: сукупність принципів щодо вирішення завдань і досягнення мети управління фінансовою стійкістю за напрямками діяльності, функціями управління, різними видами фінансової стійкості та періодами управління; оптимальність темпу розвитку підприємства та обсягу кредитних коштів; оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу як ознака гарантування фінансової стійкості на всіх етапах управління; системність в оцінці та прогнозі стійкості; врахування змін у процесі виробництва, які визначають напрями розвитку фінансово-господарської діяльності; рентабельність господарської діяльності як гарантія своєчасних розрахунків з кредиторами; незалежність від негативного впливу зовнішнього середовища та внутрішніх непередбачених обставин, пов'язаних з процесом виробництва.

Ефективність управління фінансовою стійкістю досягається завдяки правильності рішень щодо управління різними сферами та процесами діяльності, їх узгодженості на кожному етапі реалізації, послідовності виконання прогресивних напрямків діяльності згідно з поточними, тактичними та стратегічними завданнями. Таким чином, управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання є одним з найважливіших функціональних напрямків системи фінансового менеджменту, взаємопов'язаних з іншими системами управління. Саме тому управління фінансовою стійкістю підприємств – це система принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, що пов'язані із забезпеченням відповідного стану фінансових ресурсів, їх розподілом,

який би дозволив підприємству розвиватися та збільшувати капітал при збереженні платоспроможності та підтриманні фінансової рівноваги підприємства.

У сучасних умовах невизначеності більшість господарств характеризуються незадовільним фінансовим станом, що зумовлено несприятливими зовнішніми та внутрішніми умовами. Оскільки більшість факторів не сприятливі для роботи та розвитку підприємств, слід зосередити увагу на тому, що кожне підприємство сьогодні має обирати політику управління фінансами, мету проекту, що базується лише на власних «сильних сторонах» та можливостях, тобто своїм потенціалом.

Наявний потужний внутрішній потенціал та внутрішня політика підприємства, пов'язані з управлінням фінансовою ситуацією, дають змогу підтримувати фінансовий стан на рівні, який дозволяє йому виконувати свої зобов'язання та отримувати прибуток, необхідний для успішної діяльності та розвитку.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків пов'язана з процесом вибору джерел фінансування різних складових активів підприємства. За умови підходів до фінансування активів підприємства (консервативний, помірний і агресивний) найвища фінансова стійкість забезпечується при консервативному підході, коли за рахунок власного капіталу й довгострокових активів фінансуються необоротні активи, постійна частина оборотних активів і половина змінної частини оборотних активів.

Враховуючи вище зазначене, розрахуємо розмір власного та позикового капіталу ХХХ при використанні різних підходів до фінансування окремих груп активів (табл. 3.1). При цьому слід мати на увазі, що постійна частина оборотних активів цілком фінансується за рахунок власного капіталу і довгострокових позикових коштів. Фінансують змінну частину оборотних активів за рахунок короткострокового позикового капіталу, при консервативному підході – частково й за рахунок власного капіталу.

Таблиця 3.1

Оцінка капіталу ХХХ

за критерієм мінімізації рівня фінансового ризику за 2019-2021 рр.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Загальна сума активів, тис. грн	666403	813883	997456
Необоротні активи, тис. грн	347038	448594	520469
Постійна частина оборотних активів, тис. грн	146254	205047	306981
Сума власного та довгострокового позикового капіталу, тис. грн	493292	653641	827450
Короткостроковий позиковий капітал, тис. грн	173111	160242	170006
Частка власного капіталу, %	74,1	80,3	82,9
Частка позикового капіталу, %	25,9	19,7	17,1

За даними, наведеними вище, необоротні активи складають більшу частину в загальній сумі активів. Також, спостерігається значне переважання власного капіталу над позиковим у загальній структурі впродовж всього досліджуваного періоду (82,9 % та 17,1 % у 2021 р., відповідно).

Для визначення значення фінансової залежності і фінансового левериджу необхідно керуватися структурою активів і підходів до їх фінансування (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Підходи до фінансування активів ХХХ за 2021 р.

Вид активу	Частка активу на кінець 2021 року, %	Підходи до фінансування активів		
		агресивний	помірний	консервативний
Необоротні активи	52,2	40 % – ДЗК 60 % – ВК	20 % – ДЗК 80 % – ВК	10 % – ДЗК 90 % – ВК
Постійна частина оборотних активів	30,8	50 % – ДЗК 50 % – ВК	25 % – ДЗК 75 % – ВК	100 % – ВК
Змінна частина оборотних активів	17,0	100 % – КЗК	100 % – КЗК	50 % – ВК 50 % – КЗК

Примітка: ДЗК – довгостроковий залучений (позиковий) капітал ; ВК – власний капітал; КЗК – короткостроковий залучений (позиковий) капітал.

Оскільки досліджуване підприємство займається виробництвом, має високу частку власного капіталу, то за оптимальний, з точки зору мінімізації ризиків, можна взяти помірний (компромісний) підхід щодо фінансування активів підприємства. За цим підходом змінна частина оборотних активів фінансується за рахунок короткострокового позикового капіталу, а постійна частина оборотних коштів і необоротні активи – за рахунок власного й довгострокового позикового капіталу.

У результаті проведення розрахунків нормативної величини коефіцієнтів концентрації власного та залученого капіталу (табл. 3.3) буде отримано структуру капіталу підприємства, яка буде сприяти мінімізації рівня фінансового ризику ХХХ за даних умов фінансування.

Таблиця 3.3

Визначення величини коефіцієнтів концентрації власного та залученого капіталу ХХХ за 2021 р., %

Показник	Фінансова політика підприємства		
	агресивний	помірний	консервативний
Коефіцієнт концентрації власного капіталу (Квк)	46,72	64,86	86,28
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу (Кзк)	53,28	35,14	13,72
Коефіцієнт фінансового лівериджу (Кфл)	1,140	0,541	0,159

Судячи з фактичного рівня наведених коефіцієнтів станом на кінець 2021 року (0,522; 0,308; 0,170), можна зробити висновок, що політика фінансування підприємства тяжіє до помірної фінансової політики щодо фінансування різних груп активів, що є виправданим рішенням керівництва мати фінансову стійкість під час фінансової кризи, яка має місце протягом досліджуваного періоду. Тому ступінь фінансового ризику не перевищує нормативний рівень при сформованій структурі активів підприємства. Фактично на кінець 2021 року частка власного

капіталу становить 82,9 %, що наближається до оптимальної за помірною типу політики (80,0 %). Таким чином, підприємство має значний запас міцності та достатньо низький рівень фінансового ризику у контексті залежності від позикового капіталу.

Наведений розрахунок оптимальної структури капіталу показує, що підприємство має здатність збільшити частку позикового капіталу, уникаючи при цьому значного фінансового ризику. Ефективне управління структурою капіталу дозволить ХХХ забезпечити необхідний обсяг фінансових ресурсів з метою подальшого розвитку та підвищення фінансової рентабельності з урахуванням рівня фінансових витрат, пов'язаних з використанням різних джерел.

Співвідношення «прибутковість-ризик-ліквідність», встановлений при формуванні фінансової структури капіталу підприємства, є результатом сукупної дії комплексу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Управління формуванням капіталу підприємства передбачає врахування впливу конкретних факторів при оцінці обсягу необхідних коштів, форми і вартості їх залучення, часу вибуття та інших умов, на основі використання теоретичних підходів і методичних інструментів, що сприяють досягненню оптимальної фінансової структури капіталу [60].

Оптимальна структура капіталу є унікальним інструментом фінансування діяльності ХХХ. Механізми фінансування активів компанії базуються на фіксованому співвідношенні між балансовими активами та пасивами. Однак єдиного «рецепту» визначення ефективного співвідношення власних і позикових джерел капіталу не існує, навіть, для одного й того ж підприємства. Оскільки, як власний, так і позиковий капітал мають фіксовану вартість, то оптимальною є така структура, яка мінімізує вартість капіталу.

Платоспроможність підприємства залежить від результатів управління його виробничо-господарською та фінансовою діяльністю. Управління

платоспроможністю підприємства має на меті забезпечення ідеального способу отримання та найкраще використання ресурсів, дотримання розрахунково-кредитної дисципліни, досягнення оптимального балансу власних і позичених коштів, фінансової стабільності з метою отримання прибутку.

Управління платоспроможністю підприємства потрібно будувати на засадах постійного компромісу з урахуванням визначених пріоритетів і необхідності однозначної мінімізації ризику втрати ліквідності та ризику втраченої вигоди. Поряд із забезпеченням фінансової стійкості підприємства, максимізації його прибутку та мінімізації фінансових ризиків повинно одночасно вирішуватися завдання оптимізації грошового обігу та підтримки постійної платоспроможності. Тактичні завдання управління ліквідністю та платоспроможністю пов'язані з оптимізацією величини та структури оборотних активів і полягають у виборі відповідної політики управління запасами, грошовими коштами та дебіторською заборгованістю.

Отже, управління фінансовою стійкістю та платоспроможністю дає можливість підприємству пристосуватися до умов зовнішнього середовища та контролювати ступінь своєї незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Для цього важливо створити механізм підвищення платоспроможності, щоб підготувати систему взаємодії всіх елементів, які беруть участь у процесі управління фінансовою підприємства. Для досягнення фінансової стабільності підприємства слід здійснювати належне управління внутрішніми факторами його діяльності, що включає: вдосконалення структури капіталу підприємства, підвищення швидкості реалізації його коштів; підвищення ефективності розміщення фінансових ресурсів та збору відповідного капіталу; ефективне управління фінансовою стабільністю та платоспроможністю; покращення розрахунків за кредиторською заборгованістю підприємства.

3.2. Забезпечення фінансової стійкості та підвищення платоспроможності сільськогосподарських підприємств

Основним фактором розвитку будь-якого підприємства є правильно сформована керівництвом стратегія, завдяки якій можна досягти чіткої поставленої мети. В умовах посилення конкуренції на вітчизняному ринку агропродовольчої продукції, коли непрофесійні дії керівництва коштують великих втрат, а іноді й банкрутства суб'єкта підприємництва.

У сучасних умовах, у зв'язку з погіршенням економічного стану аграрних підприємств, виникає потреба у визначенні напрямків діяльності з метою аналізу їх сильних і слабких сторін. Складність полягає у визначенні напрямів діяльності та ресурсів, необхідних для їх реалізації, які здебільшого відповідають перспективам досягнення поточних і майбутніх цілей. Вирішити це завдання можливо суб'єктами, які використовують сучасні методи управління витратами, серед яких особливої уваги заслуговує SWOT-аналіз, який дає змогу визначити правильні ризики та використати інші можливості. Попереднє визначення проблем розвитку передбачає аналіз внутрішнього середовища підприємства, що дасть змогу сформулювати напрями вдосконалення діяльності підприємства.

Аналіз сильних і слабких сторін, наведений в табл. 3.4 (додаток Н) виявив, що підприємство має значний потенціал для розвитку і нарощування виробництва сільськогосподарської продукції. Також, він дає нам змогу визначити, що в даному підприємстві переважають сильні сторони, проте є й несприятливі фактори. Сильними сторонами підприємства є потужний природно-ресурсний потенціал і сприятливі природні умови. Саме ресурсний потенціал як один із найважливіших факторів розвитку аграрного виробництва надасть можливість уникнути втрат урожаю, пов'язаних із виробництвом сільськогосподарської продукції. Варто зазначити, що слабкими сторонами стратегії аграрного

виробництва є низький рівень державної підтримки галузі, це стосується системності дій держави для стимулювання виробництва продукції.

Розуміння загроз і можливостей у зовнішньому середовищі сільськогосподарських підприємств є ефективним способом розробки плану для досягнення конкурентної переваги. Усі ці змінні фактори зовнішнього середовища створюють обмеження в діяльності підприємств. Тому підприємства змушені формувати розвідувальну мережу для отримання інформації, необхідної для розуміння навколишнього оточення, на основі якої вони зможуть визначити мету і розробити ефективну стратегію діяльності на ринку. Проведемо дослідження показників зовнішнього середовища (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Показники зовнішнього середовища ХХХ

Можливості	Загрози
1. Потужний потенціал для виробництва якісної сільськогосподарської продукції, її реалізації на експорт та для внутрішнього споживання. 2. Сприятливі природні умови. 3. Можливості інновацій в аграрному виробництві. 4. Стійкий попит на продукцію. 5. Вдосконалення менеджменту. 6. Вдосконалення технології виробництва.	1. Низький рівень правової захищеності сільськогосподарських підприємств порівняно із зарубіжними країнами. 2. Висока собівартість продукції тваринництва. 3. Посилення конкуренції в галузі. 4. Нестабільність природно-кліматичних умов. 5. Зростання темпів інфляції. 6. Погіршення політичної обстановки. 7. Нестабільність курсів валют. 8. Неприятлива економічна ситуація в державі.

Найголовніша проблема будь-якого українського підприємства, що працює в ринкових умовах, – це проблема його виживання і забезпечення безупинного розвитку. Ефективне вирішення цієї проблеми полягає у створенні і реалізації конкурентних переваг, що значною мірою можуть бути досягнуті на основі ефективної стратегії розвитку підприємства з урахуванням всіх наявних несприятливих умов та врахованих можливостей.

Отже, на основі представленої інформації аналізу сильних та слабких сторін

можна зробити такі висновки щодо опрацювання стратегій підприємства: суб'єкт господарювання має сильні сторони та конкурентні переваги, на яких могло б ґрунтуватися ефективне управління; слабкі сторони підприємства роблять його уразливим у конкурентній боротьбі та позбавляють можливості використати перспективи галузі; можливості зовнішнього середовища можуть використовуватись підприємством зі своїми ресурсами і досвідом з розрахунком на успіх; існує велика кількість загроз, яких має побоюватися керівництво, а також, воно має запровадити стратегічні зміни для надійного захисту.

Запропонована стратегія дасть можливість підвищити фінансову стабільність та задовольнити потреби у прибутковості підприємства (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Складники стратегії ХХХ

Проекти розвитку	Забезпечуючі умови
Ціль: диверсифікувати виробництво для зменшення ризиків недоотримання прибутку	
Організаційно-управлінські	Створення стратегічного центру відповідальності (центру прибутку, центру витрат та центру інвестицій). Застосування всіх етапів стратегічного управління та введення посади спеціаліста з стратегічних перетворень
	Залучення кваліфікованих спеціалістів
	Оптимізація управлінської та організаційної структур
Ціль: реструктуризація виробництва для збільшення можливостей господарства на ринку сільгосппродукції	
Техніко-технологічні, екологічні	Впровадження ресурсозберігаючої, екологічно доцільної технології вирощування тварин
	Удосконалення автоматизації робочого місця директора, головного бухгалтера та агронома
	Оптимізація посівних площ та застосування раціональної сівозміни
	Оновлення техніки
Ціль: збільшення соціальної відповідальності	
Соціальні	Розвиток спеціальної сировинної зони з виробництва екологічно чистих продуктів дитячого та дієтичного харчування

Для галузі рослинництва більш важливими будуть стратегія селективного розвитку, оптимальних витрат та диверсифікація. У цій галузі основою стратегії розвитку продукту є використання нових технологій і створення високопродуктивних і стійких сільськогосподарських культур. Галузь тваринництва також потребує застосування вибіркової стратегії розвитку, адже виробництво молока та м'яса є не лише основним продуктом галузі тваринництва, а й виробничим напрямком ХХХ. Таким чином, до положень щодо забезпечення фінансової стійкості ХХХ належать: прийняття та впровадження нових стандартів на продукцію; створення ефективної служби контролю якості продукції; удосконалення кормо-виробництва та кормової бази; поліпшення якісного складу поголів'я; розвиток селекційно-племінної роботи та перехід на більш сучасні технології переробки сировини.

Проблеми фінансового оздоровлення та ефективного управління платоспроможністю та ліквідністю постають перед підприємством і вимагають термінового вирішення. У загальному вигляді управління платоспроможністю – це діяльність, що включає вибір системи заходів для досягнення довгострокових цілей в умовах, що змінюються, тобто сфера діяльності управлінського персоналу підприємства, що включає забезпечення платоспроможності в довгостроковій перспективі за рахунок абсолютно ліквідних активів у загальній їх структурі.

Одним із основних шляхів забезпечення платоспроможності та ліквідності ХХХ є підвищення ринкової активності, що гарантується надійним і стабільним прибутком для власника та зростанням вартості майна.

На нашу думку, проведення своєчасних та якісних досліджень за різними показниками є основним завданням у системі управління сільськогосподарським підприємством. В сучасних умовах в аграрному секторі господарства відбуваються значні зміни в структурі фінансування, що висуває нові вимоги до організації фінансових відносин підприємств. Останнім необхідно самостійно знаходити

фінансові ресурси, підтримувати належний рівень фінансової репутації для залучення інвестицій та формування відносин з клієнтами. Для забезпечення платоспроможності підприємства в майбутньому важливо спланувати грошові потоки. У цьому випадку використання платіжного календаря може забезпечити підтримку платоспроможності на необхідному рівні.

Складання платіжного календаря на плановий рік надасть змогу легко визначити періоди впродовж 2022 р. з нестачами та надлишками грошових коштів у ХХХ (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

**Платіжний календар
ХХХ на 2022 р., тис. грн**

Місяць	Активи				Пасиви				Баланс
	наявні кошти		Всього	Сальдо	негайні платежі		Всього	Сальдо	
	кошти та їх еквіваленти	розрахунки з дебіторами			поточні зобов'язання	заборгованість по кредиту			
Січень	4133,3	10789,2	14922,5	8477,9	2135,2	4309,4	6444,6	-	14922,5
Лютий	3989,9	9901,8	13891,7	7959,3	1874,6	4057,8	5932,4	-	13891,7
Березень	4056,3	11165,0	15221,3	9413,2	1676,9	4131,2	5808,1	-	15221,3
Квітень	3665,9	8452,6	11918,5	5379,9	2337,1	4201,5	6538,6	-	11918,5
Травень	4228,7	10008,7	14237,4	8380,4	1680,2	4176,8	5857,0	-	14237,4
Червень	4169,8	9659,8	13829,6	8134,1	1898,3	3797,2	5695,5	-	13829,6
Липень	4203,4	10287,7	14491,1	8357,9	1971,5	4161,7	6133,2	-	14491,1
Серпень	3998,1	9117,3	13115,4	7351,5	1862,7	3901,2	5763,9	-	13115,4
Вересень	3874,2	9256,6	13130,8	7004,1	1946,2	4180,5	6126,7	-	13130,8
Жовтень	4268,5	8997,5	13266,0	6856,0	2154,9	4255,1	6410,0	-	13266,0
Листопад	4598,3	9982,2	14580,5	8951,3	1982,3	3916,9	5899,2	-	14580,5
Грудень	4459,6	12741,6	16931,2	11084,4	1794,1	4052,7	5846,8	-	16931,2

За розрахунками платіжного календаря на 2022 рік, бачимо, що абсолютно в усіх місяцях грошові кошти та поточна дебіторська заборгованість покриває поточні зобов'язання та заборгованість по кредиту. Сальдо знаходиться в активі платіжного балансу, а це свідчить про платоспроможність підприємства. Найбільший надлишок високоліквідних активів спостерігається в березні (9413,2 тис. грн) та в грудні (11084,4 тис. грн).

Одним із найважливіших аспектів управління фінансами підприємства, з точки зору оптимального балансу між ліквідністю та платоспроможністю, є аналіз грошових потоків. Він пов'язаний із визначенням факторів, які вплинули на зменшення припливу грошей і, відповідно, зменшення їх відпливу. Управління грошовими потоками включає оптимізацію фінансових потоків і структури капіталу підприємства. Шляхом порівняння способів оплати з поточними фінансовими зобов'язаннями ми визначили рівень поточної платіжної готовності XXX на 2022 р. (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

**Планування рівня поточної платіжної готовності
XXX на 2021 р.**

Період	Платіжні засоби, тис. грн	Платіжні зобов'язання, тис. грн	Коефіцієнт поточної платіжної готовності, %
Січень	14922,5	6444,6	2,315
Лютий	13891,7	5932,4	2,341
Березень	15221,3	5808,1	2,620
Квітень	11918,5	6538,6	1,823
Травень	14237,4	5857,0	2,431
Червень	13829,6	5695,5	2,428
Липень	14491,1	6133,2	2,363
Серпень	13115,4	5763,9	2,275
Вересень	13130,8	6126,7	2,143
Жовтень	13266,0	6410,0	2,069
Листопад	14580,5	5899,2	2,472
Грудень	16931,2	5846,8	2,895

За даними, наведеними вище, на підприємстві спостерігається недостатній рівень поточної платіжної готовності відносно нормативного значення впродовж всього досліджуваного періоду. Також, прослідковується зростання даного показника з жовтня по грудень (з 2,069 до 2,895 %), яке пов'язане із зниженням обсягу зобов'язань. Достатній рівень платоспроможності, який відображається в нестачі готівкових коштів та наявності прострочених платежів, може бути випадковим або постійним. З цієї причини при аналізі платоспроможності важливо враховувати причини фінансових проблем, частоту їх виникнення та тривалість фінансових зобов'язань підприємства.

Тому, в ситуації, що скалася діяльність сільськогосподарських підприємств досить складна з погляду на: довготривалу кризу неплатежів; зростанням заборгованості з дебіторами та кредиторами; несприятливе податкове законодавство; скорочення виробництва; гостра нестача фінансових ресурсів. В результаті ХХХ може покращити свої позиції в сучасному бізнес-середовищі, використовуючи фінансовий менеджмент, основними завданнями якого є фінансовий аналіз цілей, планування та прогнозування господарської діяльності підприємства.

Для підтримання платоспроможності нами запропоновано напрями, використання яких призведе до збереження її рівня та покращення фінансового стану ХХХ вцілому. Для збільшення розміру та структури доходу підприємства рекомендується рефінансувати свою частку, оскільки факторинг вигідніший для діяльності, ніж отримання фінансового кредиту. Зокрема, у разі погіршення рівня платоспроможності краще використовувати знижки при реалізації продукції та оперативність розподілу готівкових розрахунків на підприємстві за допомогою платіжного календаря, що, у свою чергу, сприятиме збільшенню фінансування ХХХ найближчим часом.

Отже, на основі наведених даних, варто виокремити шляхи підвищення

рівня платоспроможності ХХХ: створення власної ефективної системи управління ресурсами підприємства на основі раціоналізації структури капіталу, що допоможе оптимізувати кошти і зменшити величину неліквідних виробничих запасів; оптимізація товарно-матеріальних цінностей за допомогою встановлення нормативів для запасів підприємства методом економічних розрахунків; оптимізація фінансових зобов'язань, а також збільшення активів, що забезпечують ці зобов'язання, для цього направити всі сили на зменшення суми постійних витрат.

В умовах складної фінансово-економічної ситуації в Україні, яка пов'язана з зовнішніми глобальними проблемами та внутрішньою складною соціально-економічною та політичною ситуацією, підприємству необхідно вжити усіх можливих заходів щодо стабілізації фінансово-господарської діяльності. З цією метою доцільно рекомендувати: проводити постійний моніторинг та оперативний аналіз показників фінансового стану підприємства з урахуванням галузевих особливостей; удосконалити та стабілізувати фінансове та податкове законодавство; надати можливість використання пільгових кредитів для підприємств агропромислового сектору; удосконалювати інформаційно-методичне забезпечення аналізу та форми фінансової звітності, що дозволить підвищити аналітичні можливості та реальність оцінки майна; адаптувати закордонні методики аналізу фінансового стану до практики господарювання суб'єктів національного господарства; використовувати не тільки ретроспективний, а й перспективний аналіз фінансового стану на основі прогнозованих форм фінансової звітності. Реалізація запропонованих заходів дозволить ХХХ покращити фінансову стійкість та підвищити платоспроможність, зокрема.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження теоретичних та практичних аспектів фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, а також управління ними можна зробити такі висновки.

1. Аналіз підходів щодо трактування поняття «фінансова стійкість» показав, що це узагальнююча якісна характеристика фінансового стану підприємства, що відображає тенденції зміни фінансових відносин на підприємстві під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх факторів. Фінансова стійкість – це стан майна підприємства, що гарантує йому платоспроможність. Платоспроможність – це здатність підприємства вчасно та в повному обсязі виконувати планові платежі і термінові зобов'язання, підтримуючи при цьому нормальний ритм господарської діяльності.

2. Узагальнення методичних засад оцінювання фінансової стійкості дало змогу встановити, що її комплексний аналіз здійснюється шляхом загальної оцінки, розрахунку абсолютних і відносних показників, визначення порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості. Для оцінювання платоспроможності підприємства використовується методика порівняння активів і пасивів та коефіцієнтний метод. Проблемним аспектом в оцінюванні платоспроможності є невизначеність критеріїв оцінки нормативних значень та відсутність загальноприйнятої назви для основних коефіцієнтів ліквідності.

3. За результатами аналізу балансу ХХХ встановлено, що вартість необоротних активів протягом 2021 р. зросла на 71875 тис. грн, або 16 %, а оборотних – на 111698 тис. грн (30,6 %). Негативною динамікою активів виступає збільшення дебіторської заборгованості за продукцію, роботи, послуги та за розрахунками з бюджетом (у 2,3 р. та 90,4 % відповідно). У 2021 році порівняно з 2019 роком підприємство, переважно, поліпшило показники ділової активності,

що позитивно впливає на загальну динаміку балансу. Аналіз пасивів впродовж 2021 р. показав, що поточна кредиторська заборгованість скоротилась на 45,4 %, як і довгострокові забезпечення (22,3 %), що загалом має гарний вплив на діяльність підприємства, проте негативним є те, що значною мірою зросли короткострокові кредити банків, а саме на 49,2 %.

4. Аналіз платоспроможності підприємства показав, що баланс протягом досліджуваного періоду не був абсолютно ліквідним, зважаючи на те, що в 2019-2021 рр. високоліквідні активи були менші за відповідні види зобов'язань та забезпечень. Серед основних та допоміжних показників ліквідності та платоспроможності підприємства не відповідали нормативному значенню коефіцієнти абсолютної та швидкої ліквідності, тоді як решта показників були в межах норми. Виявлення ознак поточної неплатоспроможності ХХХ свідчить, що протягом 2019-2021 рр. підприємство мало ознаки поточної неплатоспроможності, адже разом із одержанням чистого прибутку, відповідності коефіцієнта покриття ($> 1,5$) та коефіцієнта забезпечення власними засобами ($> 0,1$) нормативним значенням, показник поточної неплатоспроможності має від'ємне значення.

5. Розрахунки рівня поточної платіжної готовності підприємства дали змогу уточнити нормативне значення цього показника, тож говорити про повну платіжну готовність ХХХ не можна, оскільки показник знаходиться на досить низькому рівні, а також спостерігається нестача грошових коштів. За цими даними доцільно розрахувати коефіцієнт втрати платоспроможності. Так як фактичне значення показника (1,473) більше за 1,0, це вказує на те, що протягом найближчих трьох місяців досліджуване підприємство не втратить свою платоспроможність. Дослідження порогу рентабельності вказує, що показники підприємства досягли відповідного рівня, при цьому запас фінансової стійкості періоду зріс на 5 в. п.

6. Оцінка капіталу ХХХ за критерієм мінімізації рівня фінансового ризику свідчить про значний обсяг власного капіталу порівняно з залученим, що вказує на помірний (компромісний) підхід щодо фінансування активів підприємства. За результатами розрахунку коефіцієнтів концентрації власного та залученого капіталу станом на кінець 2021 року, зазначимо, що політика фінансування підприємства тяжіє до помірної фінансової політики, а рішення керівництва щодо наявності достатнього рівня фінансової стійкості під час фінансової кризи є виправданим, при цьому наявний ступінь фінансового ризику не перевищує нормативне значення при даній структурі активів.

7. Доведено, що найкращим способом управління фінансово-господарською діяльністю підприємств є управління фінансовою стійкістю та платоспроможністю, що допоможе приймати правильні управлінські та стратегічні фінансові рішення.

8. Результати досліджень свідчать, що інструментом збалансування вхідних та вихідних грошових потоків та синхронізації їх у часі для підвищення ефективності управління платоспроможністю підприємства виступає платіжний календар. З метою врахування строків виникнення і можливих термінів погашення заборгованостей, а відповідно, вхідних і вихідних грошових потоків у платіжному календарі, слід відображати формування та сплату в кожному періоді цих видів заборгованості. Складений платіжний календар для ХХХ на 2022 рік дав змогу встановити, що за досліджуваний період поточна платіжна готовність перевищувала нормативне значення.

З метою підвищення ефективності управління фінансовою стійкістю та платоспроможністю підприємства пропонуємо: скорочення термінів прийняття управлінських рішень; виявлення проблем за допомогою моніторингу показників; широке використання інформаційних систем; залучення позикових коштів для формування оптимальної структури капіталу.